మనసున్న మనిషి

(19౦9)

అంతకు ముందువరకూ కళకళలాడే ఆ యింటి ముంగిలి ఒక్కమారు మరు భూమిలా మారిపోయి కళాహీనమైంది. పెంకులూడి రాలి పోతూ సగటు మధ్య తరగతి కుటుంబానికి ప్రతీకగా నిల్చిన ఆ యింటివాకిట్లో తులసమ్మ అచేతనంగా ఉంది-

తులసమ్మ చచ్చిపోయింది!

సహనంలో భూదేవిలాంటి ఆ యింటి ఇల్లాలు ఆఖరిశ్వాస పీల్చి అప్పటికి ఆరుగంటలైంది-జీవితంలో ఎదురైన అన్ని కష్టాలు. సమస్యలూ తీరిపోయినట్టు ప్రశాంతంగా వుందామె వదనం.

ఆమెకి కాస్త దూరంలో నిల్చున్న ఐదేళ్ళ వాసు, మూడేళ్ళ జానకి జరిగిందేమిటో అర్థంకాక తల్లి ముఖంలోకి భయం భయంగా చూస్తున్నారు.

పిల్లల వంక ఒక్కసారిచూశాడు సాంబశివం-"తనలాగే వీళ్ళూ పసితనంలోనే తల్లి ప్రేమను పోగొట్టుకున్న దౌర్భాగ్యులు" అనుకున్నాడు-తల్లి లేకపోయినా వీళ్ళకి తనున్నాడు-అయినా ఏం లాభం? ఈ పేద తండ్రి వాళ్ళకేమివ్వగలడు? పిల్లల భవిష్యత్తును తల్చుకుంటే అతని కళ్ళల్లో నీళ్లు తిరిగాయి.

నందివర్ధనం చెట్టుక్రింద అరుగుమీద కూర్చున్న సుబ్బాయమ్మగారు తమ్ముడి ముఖంలోని బాధను గుర్తించింది-ఆమె కాక్షణంలో సాంబశివం మీద జాలికలిగింది-జీవితమంతా ఆర్థికపరమైన ఇబ్బందుల మధ్యా. తెగని చిక్కు సమస్యల మధ్యా బ్రతికిన సాంబశివం ఏం సుఖపడ్డాడనీ?

పాతికేళ్ళ వయసులో సాంబశివానికి అనసూయతో పెళ్ళి జరిగింది-అయితే ఆమెతో అట్టేకాలం కాపరం చేసే గీత సాంబశివానికి

లేకపోయింది-తన వైవాహిక జీవితం గురించి ఎన్నో కలలు గన్న అనసూయ తన భర్త ఓ సామాన్య వ్యవసాయదారుడు కావటం భరించలేకపోయింది-కోర్కెలు ఆమె జీవితాన్ని పెడదారి పట్టించాయి. సాంబశివాన్ని ఒంటర్ని చేశాయి-మళ్ళీ పదిహేను సంవత్సరాలకి తను పట్టుబట్టి యీ సంబంధం చేసింది- పేదింటి పిల్లే అయినా తులసి లక్షణమైన పిల్ల-ఇద్దరు పిల్లర్ని కని, మూడో పిల్లని అతి కష్టంమీద లోకంమీదికి తెచ్చి తను లోకం వదిలింది తులసమ్మ-మళ్ళీ సాంబశివం తోడులేని పక్షి అయ్యేడు.

సుబ్బాయమ్మగారి కళ్ళలోనూ. నీటిపొర జేరింది.

పిల్లలిద్దరూ ఆమెకు యిరువైపులా చేరి చెరో చేతినీ పట్టుకుని కూర్చున్నారు.

తదుపరి కార్యక్రమాలకోసం సాంబశివం బయటకు నడిచేడు. ఇరుగుపొరుగు వారూ, తెల్సినవారూ, బంధువులూ ఒకరూ ఒకరూ చేరుతున్నారు,

అక్కడ దుఃఖం నిశ్శబ్దంగా ఘనీభవించి వుంది-ఆ నిశ్శబ్దాన్ని చీలుస్తూ లోపల్నుంచి పసిబిడ్డ ఏడుపు వినిపించింది. సుబ్బాయమ్మగారు లేచి లోపలకు నడిచారు-ఆమె వెనుకే పిల్లలిద్దరూ.

"ముగ్గురు బిడ్డల్నీ తల్లిలేని వాళ్ళని చేసి వెళ్ళిపోయింది తులసమ్మ-ఎంత ఘోరం-" అన్నారెవరో.

"బతికుండి మాత్రం ఆ తల్లి ఏం సుఖపడిందనీ-"

"పాపం! ఆ పిల్లల్ని చూస్తే జాలేస్తోంది-కూచుంటే లేవలేక, లేస్తే కూర్చోలేని స్థితి ఆ ముసలమ్మగారిది-ఆయన మాత్రం పసి కందుల్ని ఎలా పెంచుతాడూ? కష్టమే."

నలుగురూ నాలుగు రకాలుగా సానుభూతిని ప్రకటిస్తున్నారు.

సుబ్బాయమ్మగారు వచ్చి మళ్ళీ అరుగుమీద కూలబడింది.

దెబ్బయ్ యేళ్ళుంటాయామెకు-ముప్ఫయ్ ఏళ్ళ వయసులోనే తల చెడి అత్తవారి తరపున నా అన్న వారెవరూ లేని స్థితిలో తమ్ముడి పంచకు చేరింది-ఆమెకు కొద్దిపాటి భూమి, వుంది. అది అమె జీవనోపాధికి మాత్రం సరిపోతుంది-

బ్రాహ్మడిని తీసుకొచ్చేడు సాంబశివం-వెదురు బొంగులూ, తాళ్ళూ తదితర సామాగ్రీ వచ్చేయి-

పట్నం నుంచి తులసమ్మ తమ్ముడు ప్రకాశం; నలభైమైళ్ళ దూరంలోనిపల్లెనుంచి తులసమ్మ అన్న సూర్నారాయణ వచ్చేరు-ఇంకా దగ్గర, దూరం బంధువు లెవరెవరో వచ్చారు-

ఆవరణంతా జనంతో నిండిపోయింది-చాలా మందిలో దుఃఖం సానుభూతి మనసుల్లోనే ఉండిపోయాయి-కొందరివి బహిర్గతం చేస్తు న్నారు-

"నాకీ సంబంధం యిష్టమే అంటూ చేసుకుని యిలా సుఖపడి పోయావా తల్లీ-"అంటూ రాగాలు తీస్తోంది తులసమ్మ వదినగారు-ఎందుకో వాళ్ళ దుఃఖంలో ఏడ్పుల్లో కృత్రిమత్వమే కన్పించింది సాంబశివానికీ-

ఎంత అవసరమొచ్చినా ఒక్కనాడూ పుట్టింటి గడప తొక్క లేదు తులసమ్మ-వీళ్ళ ప్రేమాభిమానాలు ఆమెకు తెలియనివి కావు-అటువంటి వీళ్ళేనా యిలా ఏడుస్తున్నదీ? ఆ వంచన, ఆ ఏడ్పులూ ఎందుకో అర్థంకాలేదు సాంబశివానికి-

మరదల్ని చివరిసారిగా చూసి వెనుదిరిగేరు సుబ్బాయమ్మగారు-అంతవరకూ నిబ్బరంగానే ఉన్నారావిడ-ఆ తర్వాత చేతకాలేదు-కళ్ళ లోంచి నీరు ధారపాతంగా కారిపోయింది.

"చిన్నపిల్ల. ముచ్చటైన సంసారం-పసికందులు-ఇన్నేళ్ళొ చ్చేయి-నేనెవరి ఉపయోగం-నన్ను తీసుకుపోరాదూ ఆ భగవంతుడు-

అనుకుందావిడ—కళ్ళు తుడుచుకుంటున్న సుబ్బాయమ్మగారికి దూరంగా వీరపాడు ప్రక్కన కదిలిన ఆకారం కన్పించింది—ఆ ఆకారం పేరు సరస!

ఒక్కక్షణం ఆశ్చర్యపోయేరు సుబ్బాయమ్మగారు—అవును—ఎన్నేళ్ళకు? ఏడేళ్ళ క్రితం తనే ఆజ్ఞాపించింది సరసను యీ యింటి ఛాయలకు రావద్దని—అప్పటికిప్పుడు—ముందుకు రాలేక, పూర్తిగా రావడం మానుకోలేక వచ్చి చాటుగా తమ కష్టాల్లో పాలుపంచుకుంటోంది.

అప్రయత్నంగా తమ్ముడివంక చూశారావిడ—సాంబశివం కూడా సరిగ్గా అదే సమయంలో సరసను చూసి అక్కగారి వంక చూశాడు. అతని కళ్ళు ఏ భావాన్నీ పలికించలేని నిస్సహాయతలో వున్నాయి—

గుమ్మందాటి సవారీ శ్మశానం వైపు నడిచింది—

ఆ సాయంకాలానికే వచ్చిన వాళ్ళంతా వెళ్ళిపోయారు—

*　　*　　*

వార్త తెలిసిన బంధువులంతా పదో రోజుకి కుటుంబాలతో వచ్చారు—ఆ పదిరోజులూ పది యుగాలుగా గడిచాయి సుబ్బాయమ్మగారికీ, సాంబశివానికీ—

"అమ్మ ఎక్కడ వెళ్ళిందత్తయ్యా—నేనూ అక్కడికే వెళ్తాను" అని వాసు ఒకటే ఏడుపు—తల్లి కన్పించకపోయే సరికి—మూడో రోజుకే జానకి బెంగతో జ్వరం తెచ్చుకుంది.

వీళ్ళిద్దరికీ తోడు తల్లిపాలరుచి ఎరుగని పురిటికందు!

ఇరుగు పొరుగువాళ్ళు సాయం చేయకపోతే సుబ్బాయమ్మగారు ఏమైపోయేవారో!

సాంబశివానికి యిటు భార్యపోయిన విచారంకంటే పదోరోజున జరిపించే తంతుకు కావల్సిన డబ్బు ఎలా వస్తుందా అన్న విచారమే ఎక్కువైపోయింది—

మనిషి బ్రతికున్నంతవరకే ఏదైనా—అనుభవం, ప్రేమ,

ఆకలి, దయ, సానుభూతీ.... అన్నీ కట్టె సజీవంగా వున్నంతవరకే-ఆ తర్వాత ఎవరికెవరు? అర్థం లేని యీ తతంగమంతా ఎవరికోసం?

ఇలా ఎన్నో ఆలోచనలొచ్చేవి సాంబశివానికి-

ఒక్కొక్కప్పుడు యివన్నీ తనకు డబ్బు లేకపోవడం వల్లనే కలుగుతున్నాయా అన్పించేది-

మనసుకు నచ్చకపోయినా లోకంకోసం కొన్నిటికి లోబడి ప్రవర్తించక తప్పదు-

పదోనాటి కార్యక్రమం యథావిధిగానే ముగిసింది-ఆ సాయంకాలం వచ్చిన బంధువులంతా వాకిట్లో తలోచోటా కూర్చుని కష్టాల్ని మర్చిపోయే కబుర్లేవో చెప్పుకుంటున్నారు- కాసేపు నిద్రపోయిలేచి ఒంటరిగా ఎటో వెళ్ళేడు సాంబశివం-లోకమెరుగని పసిపాప గదిలో నిద్రపోతోంది-

వడలిపోయిన పువ్వుల్లావున్న పిల్లల్ని తీసుకుని వాకిట్లోకొచ్చి అరుగుమీద కూర్చున్నారు సుబ్బాయమ్మగారు- ఇక్కడున్న బంధువుల్ని చూసేసరికి- ఈ పదిరోజులుగా చెప్పాలని మనసులో మథనపడుతున్న విషయం బయట పెట్టడానికదే అనువైన సమయంగా తోచిందామెకు-

అయితే మామూలుగా చెప్పటానికది సామాన్యమైన విషయం కాదు-

ఎలాగైతేనేం ఒకటికి నాలుగు సార్లు మనసులో అనుకున్నాక అందరినీ దగ్గరకు పిలిచి విషయాన్ని వాళ్ళ ముందుంచారావిడ-'మీలో ఎవరైనా ఫరవాలేదు-అందరూ కావల్సినవాళ్ళే-ఎవరో ఒకరు పుణ్యం కట్టుకోండి' అని అర్థించారు-

ఆమె నోటినుండి ఆ మాట అంత సూటిగా వస్తుందని ఎవరూ అనుకోలేదు- అది విన్నాక ఎవరికివారికే అది సమస్యగా తోచింది-

తల్లిలేని ఆ పసిగుడ్డును ఎవరో ఒకరు కొన్నాళ్ళు సాకాలి-వీలైతే పెంచుకోవాలి- అలా చేస్తే తులసమ్మ ఆత్మ సంతోషిస్తుంది-దేవుడూ సంతోషిస్తాడు.

వెంటనే ఎవరూ ఏం మాట్లాడలేదు- ముఖాలు చూచుకున్నారు-

"ఉన్న కరణీకం కూడా వూడిపోయింది-పసిదాన్ని సాకాలంటే మాటలా?" అనుకుంది తులసమ్మ వదినగారు-

"చేతిలో గవ్వలు ఆడినంతకాలం జల్సా చేసాడు-ఏదో కుదుట పడతాడని పిల్లనిచ్చేం- ఇప్పుడీ జంజాటన ఎవరు పడతారు" అనుకున్నారు తులసమ్మ అన్నగారు-

"ఎటూ పిల్లల్లేరని తెల్సి పెంచుకోకూడదా అని సూటిగా చెప్పలేక ముసలావిడ యీవిధంగా చెబుతోంది-కానీ పెంచుకుంటూ పెంచుకుంటూ ఆడపిల్లనా పెంచుకోవటం! అయినా తమకింకా వయసేం మించిపోయిందనీ" అనుకుంది తులసమ్మ మరదలు-

"అక్క- ఆత్మశాంతికిది సరియైన పద్ధతే కావొచ్చు-కానీ కొన్నాళ్ళు పెంచి యిచ్చేయటం కుదరని పని- దత్తత చేసుకోవాలంటే సావిత్రి ఏమంటుందో" అనుకున్నాడు తులసమ్మ తమ్ముడు.

"బంధుత్వముంది కనుక ఏదో కష్టానికీ సుఖానికి వచ్చి చూడ్డం తప్ప యీ రోజుల్లో కూడ యిలా బాధ్యతల్ని నెత్తినేసుకోడం ఎవరి తరం? అన్నీ మధ్యతరగతి కుటుంబాలే! ఎవరి సంసారం గురించి ఎవరి పిల్లల భవిష్యత్తు గురించి వాళ్ళే ఆలోచించుకోవాల్సిందే" అనుకున్నారు మిగతా బంధుజనం-

ఎవరికివారు మనసుల్లోనే యీ విధంగా అనుకుని వూరుకున్నారు.

"సాంబశివం నామాట తీసెయ్యడు- పెద్దపిల్లలెటూ వాడికి చేరువయ్యేరు కాబట్టి తప్పదు- వెళ్ళేలోగా ఎవరు ముందుకొచ్చినా సంతోషమే" అన్నారు సుబ్బాయమ్మగారే చివరి మాటగా-

అయితే ఆ రాత్రి ఎవరూ సరిగా నిద్రపోలేదు -ఆ మార్నాడంతా సుబ్బాయమ్మగార్ని తప్పించుకునే తిరిగారు - వెళ్ళేరోజు ఆమె ఎదుట పడకుండానే ఒకరూ ఒకరూ వెళ్ళిపోయారు.

అందరూ వెళ్ళిపోయారని నిర్ధారించుకున్నాక బరువైన నిట్టూర్పు విడిచి వీధిగుమ్మంలోకొచ్చారు సుబ్బాయమ్మగారు.

అవును - ఎవరి పిల్లలను గురించి వాళ్ళు ఆలోచించుకోవల్సిందే- అనురాగాలూ అభిమానాలూ వున్నా మనిషి మనుగడకు కావల్సింది డబ్బేకదా-

అలికిడైతే తలెత్తి చూసేరావిడ

గుమ్మంలో సరస!

అసలే బంగారుఛాయ - పీసమెత్తు కూడ వన్నె తగ్గలేదు - మనిషి బలంగా ఆరోగ్యంగా వుంది.

"నువ్వా సరసా - అలా కూర్చో"

గుమ్మంలో ఒక మెట్టు దిగువన కూర్చుంది సరస - ఓ క్షణం సంశయించేక నోరు పెగుల్చుకుంది.

"బాబుగారికి పెద్ద ఆపదే ఒచ్చిందమ్మా - ఆ లోటు పూడ్చలేనిది - మా లక్ష్మిలాంటి తల్లి.... ముత్యాల్లాంటి పిల్లలు - విషపురుగుకు కూడా అన్యాయం చెయ్యని బాబుగారికి ఎంత అన్యాయంచేశాడా పరమాత్ముడు?"

సుబ్బాయమ్మగారేం మట్లాడలేదు.

పదిరోజుల్నించీ వింటున్న సానుభూతి మాటలే అవి - సానుభూతి మాటలు జీవితాల్ని చక్కదిద్దలేవు -దుఃఖాన్నీ. లోటునీ దూరం చేయనూలేవు-

ఆవిడ ఆలోచలన్నీ పరిపరివిధాల పోతున్నాయి.

"నాదో చిన్న మాటమ్మగోరూ - బాబుగారితో చెప్పడానికి నోర్రాదు- తమరు దయతలిస్తే...."

ఏవిటన్నట్లుగా సరసవంక చూశారు సుబ్బాయమ్మగారు-

"మరేం లేదమ్మా ఒకప్పటి నా పరిస్థితి గుర్తుకొస్తోంది- రెండు చేతులా సంపాదించే యజమాని అర్ధాంతరంగా కాలంచేస్తే పసిబిడ్డడితో దిక్కు లేనిదాన్నయిపోయేను- ఆ స్థితిలో ఆస్తులకంటే అప్పులే ఎక్కువనిపించి ఆ తగువులుపడే తెలివీ, ఓపికా లేక ఆస్తుల్ని అయిన

కాడికి అమ్మేద్దామనుకున్న సమయంలో బాబుగారు దేముడిలా వచ్చి నన్నూ నా బిడ్డనీ ఆదుకున్నారు - తగువులు తీర్చి ఆస్తి పోగొట్టుకోకుండా అప్పులు తీర్చే సుళువులు చెప్పేరు- ఆనాడు బాబుగారే ఆదుకోకపోతే యీనాడీ సరస మీ ఎదుట వుండేదే కాదమ్మగారూ- అటువంటి బాబుగారికీ రోజు కష్టం కలిగితే ఆదుకోలేకపోవడం న్యాయం కాదమ్మగారూ - పాపని నాకిప్పించండమ్మా - నేను పెంచుకుంటాను - మా యింటికి లక్షిందేవే వచ్చిందనుకుంటాను."

ఆశ్చర్యంగా సరసవంక చూశారు సుబ్బాయమ్మగారు - సరస కళ్ళలో కృతజ్ఞతాభావం పుట్టిపడుతోంది.

"మీ దయవల్ల అవూ, గేదే వున్నాయి - పాప పాలకి లోటుండదు. సుచీ సుభ్రంకూడ అలవడ్డాయి, అయినా అమ్మా నేను తక్కువ కులందాన్ననేగా మీ సందేహం? అవునమ్మా- అవును. - నామూలంగా బాబుగారికీ, మీ కుటుంబానికీ మాటొచ్చింది- అది అప్పటి నా వయసువల్లే వచ్చిందో, బాబుగారి పరిస్థితివల్లే వచ్చిందోగాని, అది తప్పుడు మాటమ్మా- మామధ్య ఏ సంబంధమూలేదు. అది మీకు తెల్చు- ఆ భగవంతుడికి తెల్సు - అయినా మీరు పెద్దోరు - మీ మాటను గౌరవించి యిన్నేళ్ళూ మీ ఎదటపళ్ళేదు - కానీ నట్టింట దీపం పెట్టి బాబుగారి పేరు తల్చుకోని రోజు లేదంటే నమ్మండమ్మా - బాబుగారి కష్టం తీర్చలేనిది. - పాపని తీసుకెళ్ళి పెంచుకోడం నా అదృష్టంగా భావిస్తాను- కళ్ళలో పెట్టుకొని పెంచుకుంటాను. దేవుడి బిడ్డలా చూసుకుంటాను. మీరెప్పుడు కోరితే అప్పుడు...."

సరస మాటలిక వినిపించడం మానేశాయి సుబ్బాయమ్మగారికి - మూర్తీభవించిన మానవత్వం ఎదుట నిలిచినట్లనిపించింది. మనుషుల్ని విడదీసే కులంకన్నా మనుసులకి దగ్గరయ్యే గుణమే గొప్పదనిపించిందామెకా క్షణాన!

❋